

Türk Tıp Tarihi Arkivi

Cilt 5. No. 18. 1940

TÜRK HAKİMİ FARABİNİN UDU

Dr. A. SÜHEYL ÜNVER

Hakim ve feylesof Farabının tercemei halinden bâhis eserlerde musikişinas olduğunu ve bir musiki aletinin tarafından keşfedildiğini öğreniyoruz. (Elmedhal fi musiki) eserini musiki tarihi âlimleri pek mühim buluyorlar. Bunun fransızcası da basılmıştır (1).

İbni Ebi Usaybia, Tabakatül'etıbbâ eserinde (2): (Farabi) ilmi musikinin nazariyat ve ameliyatında gayei kusvaya vasıl olmuştu. Mu-maileyh bir musiki aleti icad etmişti. Çaldığı vakitte insanın bilcümle hissiyat ve infialâtını tahrik ederdi, diyor.

(سيف الدولة حمداني) nin sazen-deleri biraz fasıl yapıdıkta şeyh (Farabi) ademi iltifat ve çendan istimama tekayyüd etmeyip kendi cebinden biraz ağaç parçaları çıkarıp birbirlerine zam ve bir garib saz peyda ve serâgazi negamât eyledikte ehali meclise dıhk (gülme) ârız olup ol kadar güldüler ki bi-hud olunca ondan ol aleti bozup üslûbi âhar üzere edip çaldıkta cümle bükâ edip ağlaştılar ve yine bozup bir tarzı âhar üzere çaldıkta cümlesi hâba varıp Farabi dahi âlâtın alıp bir kimse vâkif olmaksızın çıkıp gitti. Hâbdan kalktıktan Farabiden nişan bulmadılar. Seyfûddevele buna pek ziyade muhabbet edip ikram eyledi . . . diye yazılıdır. Birinciden Farabının iyi bir musikişinas olduğunu, bundan da musiki hakkındaki liyakatinin efsaneleştiğini öğreniyoruz. Demek ki Farabının musikiye, musiki negamatına ve nazariyatına derin vukufu vardır.

(1) Kitabu L-Musiqi Al Kabir T. I ve II (Baron Rodolphe D'Erlanger) 1930, 1935, 1938 Paris. P. Geuthner

(2) Tıp Tarihi Enstitüsü kütüphanesi. Cilt 1. S. 134 - 140.

(3) Sütlücede Mahmud ağa camii imam ve hatibi Hasan Ayni nushasındaki nôtundan.

İBNİ SİNANIN RUH HAKKINDA BİR KASİDESİ

(Maraşlı Mustafa Kâmil)

Dr. A. SÜHEYL ÜNVER

Bizde eskiden İbni Sina üzerine tedkikler yapıp bunları türkçe yazan ve neşredenler hemen yok denecek derecede azdır. Meselâ İbni Sinanın her hangi bir bahsini alıp onu şerhedenlere ve türkçe yazanlara tesadüf edemeyiz. Lâkin eski türk hekimleri telif veya terceme suretile yazdıkları tıbbî eserlerde İbni Sinanın kanunundan çok misal almışlardır ve bu alınan misaller de müteakip yazılan eserler de birbirine benzer. Amma ayrıca tenkilere şimdiye kadar rastlamadık.

Yalnız Mer'âşlı Mustafa Kâmil isminde bir âlim (1307) 1889 da İbni Sina diye 15 sayfalık bir risale yazarak büyük hekimin Ruh kasidesini terceme ve şerhetmiştir. Biz yalnız tercemenin mealini buraya derc ile iktifa ediyoruz:

1 — Ey kalebi inşânî izzet ve kuvvetle muttasıf olan nefsi natıka âlemi ulviden sana nüzul etti.

2 — Ruh herkese karşı keşfi nikab ederek arzı endam ettiği halde vâkıfı esrar olan ârifi billâhın didei cihanbînasından mesturdur.

3 — Ruh, vaktile sana kerhî bir surette duhul etmiş ise de henüz - ancak âlemi cismanide husulü mümkün olan - bir seadeti ebediye kesbedemediği için müfarakatinden hoşnud değildir.

4 — Ruh, bedeni insaniye ibtidai emirde duhulden i'raz etti. Müvanesetini kabul etmedi ise de hâh nâhâh vusulünde arzı hoşnudî etmeğe mecbur oldu.

5 — Ruhun evvelce kendisine duhulden istinkâf ettiği bedenle şimdi müfarekatini arzu etmez bir halde müvanesetine bakılırsa, vaktile bir lâhza bile ayrılmasını istemediği vatani aslisindeki ciranile olan uhudu feramüş ettiği anlaşılıyor.

6.7 — Ruh karargâhı aslisi bulunan âlemi ulviden infisal ederek

âlemi hissiye ittisal ettiğinde müteallikatı bedeniyeden olan kalb ile ruhi hayvanî kendisine teallûk eyledi. O halde tedbir cihetile kalbde tesarruf cihetile bedende icrayı hükmetmeğe başladı.

8 — Ruh âlemi ulvi ki cîranile olan uhudu düşündükçe eşkrizi telehhûf olur.

9 — Ruhun giryesine sebep, nekayisi heyulâiyye tahsili kemalât-tan kendini avketmesi ve bazan olsun vatanı aslisini ziyarete mani olmasıdır.

10 — İrciî . . emri İlâhisinin suduru halinde mahbesinden intiza' eden nefsi natıka, keyfiyatı erbaanın tekerrürile münderis olan beden üzerine müye ve matem kılarak terennümsâzı tehassür olur.

11. 12. 13 — Ruh, haylı vakit birlikte maişet ederek sayei mücaveretinde tahsili kemalât ettiği bir yâri vefadarı, ademâbâde seddi rahl ettiği esnada - o kadar bigânelik gösterdi ki vazifei uhuvvet olan resmi (teşyi') ine bile tenezzül etmediği halde müfarekat ederek âlemi ulviye doğru tevcihi inân etti. Tedricen vatanı aslisine yaklaştıkça uyuni bedeniyeye ile müşahedesine destres olamadığı - bir takım dekayiki ledüniyeye kesbi ittîlâ' ettiği sırada sevincinden terennüm etmeğe başladı.

14 — Ruh, âlemi cismanide tahsili kemal sayesinde uruci âlemi ulviye rehyâb oldu. Zira ilim, ruhu âlemi ulviye is'ad ettiği gibi - mücerred nuhuseti talii seyyiesi olmak üzere terakki edemiyen bazı bedbahtlar müstesna olduğu halde - âlim olan her kimseyi de aksayı meratibe isal eder.

15 — Ruhun âlemi ulviden hadîdi bedene inzal edilmesine yagâ-ne sebep ne oluyor.

16 — Cenabıhakkın bedene ruhu inzal buyurması; ulvi ve süfli dinî ve dünyevî ibdaatındaki hikemi İlâhiyyesini kâmilen idrâk etsin için değildir. Zira bu mertebe idrâkten ukuli beşeriyye kasırdır.

17. 18 — Ruhun bedene hübutunda sır - âlemi ruhanide iken idrâkine muktedir olamadığı - dekayiki ulviye ve süfliyeyi havassı bedeniye vasıtasile idrâk ederek âlemi hafâyâ olduğu halde vatanı aslisine avdet demek ise ervahı sazice için bu maksad dahi husulpezir değildir.

19.20 — Nefsi natıkanın - kendi hissesine takdir edilen (zeman) ın encama vusulü - tariki teayyüşünü o kadar katetmiştir ki bir daha avdet etmemek üzere âlemi cismaniye veda'hân olmuştur.

Nefsi natıka, gerçi müddeti medide bedende karargîr olsa da encam kârı müfarekati mukarrer bulunduğundan - iştiâlile intıfası lâhzi bulunan - berkı hatif gibidir.

Büyük Türk hekim ve feylesofu İbni Sina hakkında vefatının 900 üncü yıldönümü münasebetile tedkiklerde bulunurken bu risale de elimize geçti. Onun tercemesinin muğlak ifade ile olmasını nazarı itibara almakla beraber aslı ile mukayese edilebilmesi için türkçeleştirilmiyerek aynen buraya kondu. Bu satırlar İbni Sinanın ruh hakkında söylenebilecek düşüncelerini bildiriyor. Bu unutulmuş tercemenin de bu vesile ile yadını da münasip bularak âlimlerimizce İbni Sinanın fikirlerinin ne kadar muhterem tutulduğunu göstermek istedim.
